

Zpráva OECD o hodnocení vzdělávání

Synergií k lepšímu vzdělávání

MEZINÁRODNÍ POHLED NA HODNOCENÍ
VE VZDĚLÁVÁNÍ

Shrnutí

*Tato publikace je vydána jako plánovaný výstup IPn projektu **Kompetence III**, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.*

Celkové shrnutí a přehled jsou zpracovány na základě dokumentu OECD (2013), *Synergií k lepšímu vzdělávání: mezinárodní pohled na hodnocení ve vzdělávání*; Zpráva OECD o hodnocení ve vzdělávání, OECD Publishing, Paříž

Více informací naleznete na webové stránce projektu:
www.oecd.org/edu/evaluationpolicy.

Shrnutí

Úvod

Vlády i ti, kdo se podílejí na tvorbě vzdělávacích politik, se stále více zaměřují na hodnocení žáků, učitelů, členů vedení škol i celých vzdělávacích systémů. Hodnocení lze využít jako nástroje pro lepší porozumění vzdělávání žáků, pro poskytování informací rodičům a obecně i celé společnosti o tom, jak si vzdělávání vede, ale i ke sběru informací pro další zlepšování škol, jejich řízení a výukových metod.

Výsledky shromážděné na základě hodnocení se stávají zcela zásadními pro zjišťování výkonnosti celé školské soustavy a k získání zpětné vazby, a to vše s cílem pomoci žákům, aby si vedli lépe.

Tato zpráva srovnává zkušenosti 28 zemí OECD, analyzuje přednosti i slabé stránky různých přístupů k hodnocení a nabízí rady, jak využít hodnocení ke zlepšování kvality, rovnosti a efektivnosti vzdělávání. Zpráva čerpá z rozsáhlé studie OECD Zpráva o hodnotících rámcích pro zlepšení výsledků ve vzdělávání.

Společná témata

Lepší využívání hodnocení se řídí několika faktory včetně dále uvedených:

- Zvýšené nároky na efektivnost, rovnost a kvalitu ve vzdělávání s cílem zvládnout zásadní ekonomické a společenské úkoly.
- Trend ve vzdělávání se posunuje směrem k větší autonomii škol, čímž se podněcuje potřeba dalšího monitorování výkonnosti jednotlivých škol.
- Zdokonalování informačních technologií umožňuje rozvoj plošného i individualizovaného hodnocení žáků a usnadňuje sdílení a správu dat.
- Při přijímání rozhodnutí, která vycházejí z jasných důkazů, se stále více spoléhá na výsledky hodnocení.

Současný stav a využívání hodnocení se mezi jednotlivými zeměmi OECD značně liší, ale i zde existují společná témata.

Hodnocení se rozšiřuje a stává se rozmanitějším

Většina zemí OECD nyní pohlíží na hodnocení jako na aktivitu, která hraje hlavní strategickou roli, a proto země stále více rozšiřují jeho využívání. Zároveň se jejich přístup k hodnocení stává komplexnějším. Dříve se hodnocení zaměřovalo hlavně na hodnocení žáků, avšak současný pohled je mnohem širší a zahrnuje větší využívání externího hodnocení škol, hodnocení práce učitelů a členů vedení škol i rozšířené využívání údajů o tom, jak si školy vedou.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ukazatele nabývají na významu

Školské soustavy se stále více soustřeďují na měření výsledků žáků, což jim umožňuje srovnávat výkony jednotlivých škol a regionů (krajů) v určitém časovém úseku. Většina zemí má v současné době k dispozici národní databáze vzdělávání a publikuje statistické údaje a ukazatele o vzdělávání. Stále běžnější je rovněž srovnávání referenčních ukazatelů (benchmarks) na mezinárodní úrovni. Tyto ukazatele pak poskytují informace pro vedení diskuzí o vzdělávání na národní úrovni.

Výsledky se používají k různým účelům

Výsledky se používají k identifikaci oblastí, v nichž si školy vedou dobře, i oblastí, které potřebují zlepšení. Využívají se rovněž ke zvyšování osobní (konkrétní) odpovědnosti těch, kdo pracují na vzdělávacích politikách, představitelů vedení škol a učitelů. Řada zemí například již nyní publikuje na národní úrovni tabulky obsahující výsledky škol, které pak mohou využívat rodiče, státní úředníci a média.

Zvyšuje se závislost na vzdělávacích standardech

Celá řada zemí si v současné době stanovuje vzdělávací standardy, kterými se určí, co by měli žáci znát a co by měli být schopni zvládat na různých úrovních vzdělávacího procesu. Tím se podnítl monitoring, který má odhalit, zda žáci uvedené standardy plní.

Hlavní úkoly a směry

Jednotlivé země mají odlišné tradice hodnocení a mají k hodnocení různé přístupy. Nicméně i v této oblasti existují jasné priority zakotvené v politikách.

Přijměte holistický přístup

Pokud se má dosáhnout plného potenciálu hodnocení, je třeba, aby jednotlivé součásti hodnocení vytvářely soudržný celek. Jen tak je možné vytvářet synergie mezi jednotlivými složkami, vyhnout se duplicitním úkonům a předcházet nesourodosti cílů.

Propojte hodnocení s cíli vzdělávání

Hodnocení by mělo sloužit k podpoře vzdělávacích cílů obecně i k podpoře cílů vzdělávání jednotlivých žáků. Do této oblasti patří aspekty jako propojení hodnocení s cíli vzdělávání, zpracování hodnocení tak, aby přesně sloužilo danému účelu, a jistota, že všem, kdo působí v oblasti školství, jsou zcela jasné cíle vzdělávání.

Zaměřte se na zlepšování postupů ve třídách

To hlavní, o co jde při hodnocení, je zlepšení postupů používaných ve třídě a postupů, jimiž se žáci učí. Pokud máme tuto skutečnost na paměti, pak by všechny typy hodnocení měly mít vzdělávací hodnotu a měly by mít praktický přínos pro ty, kdo se na nich podílejí, zejména pak pro žáky a učitele.

Vyhnete se zkreslování

Vzhledem k tomu, že systémy hodnocení vypovídají o odpovědnosti, mohou zkreslit, co a jak se žáci naučili. Pokud jsou například učitelé z velké části posuzováni na základě výsledků standardizovaných testů, mohou výuku směřovat pouze „na přípravu na test“, kdy se soustředí výhradně na dovednosti, které jsou testovány, a budou věnovat méně pozornosti širšímu rozvoji a vzdělávacím potřebám žáků. Je proto důležité tyto vedlejší účinky minimalizovat například použitím širší palety různých přístupů k hodnocení výkonu škol a učitelů.

Postavte žáky do centra pozornosti

Vzhledem k tomu, že nejzákladnějším cílem hodnocení je zlepšit vzdělávání žáků, měli by to být právě žáci, kdo stojí v centru pozornosti. Měli by být plně zapojeni do vlastního vzdělávání (učení se) a měli by být schopni posoudit svůj vlastní pokrok (což je klíčovou dovedností pro celoživotní vzdělávání). Je rovněž důležité sledovat širší výsledky vzdělávání, včetně rozvoje kritického myšlení, sociálních dovedností, povinnosti učit se a pocitu celkové duševní pohody. Toto nejsou dovednosti, které by se daly snadno změřit, a to platí i o široké škále faktorů, které se podílejí na utváření výsledků vzdělávání žáků. Měřítka pro posuzování výkonu by tudíž měla být co nejširší a měla by čerpat nejen z kvantitativních a kvalitativních údajů, ale i z vysoce kvalitních analýz.

Na všech úrovních dosáhněte odpovídajících schopností

Vytvoření efektivního rámce hodnocení vyžaduje rozvoj schopností na všech úrovních vzdělávacího systému. Například učitelé mohou potřebovat školení, jak využívat formativní hodnocení, úředníci pracující ve školské správě mohou mít potřebu zvyšovat dovednosti při správě dat a ředitelé, kteří se často zaměřují pouze na administrativní úkoly, mohou potřebovat posílit dovednosti v oblasti pedagogického řízení. Kromě toho bude možná zapotřebí centralizovat snahu vedoucí k rozvoji znalostní základny, nástrojů a vodítek, které by mohly pomoci při činnostech souvisejících s hodnocením.

Zvládněte místní potřeby

Rámce hodnocení musí najít tu správnou rovnováhu mezi důsledně realizovanými, centrálně stanovenými vzdělávacími cíli a nutností přizpůsobit se konkrétním potřebám krajů, okresů a škol. Taková rovnováha zahrnuje vypracování celostátních parametrů tak, aby v rámci nich byly umožněny flexibilní přístupy k plnění potřeb na místní úrovni.

Připravte úspěšné návrhy; vybudujte konsenzus

Pokud mají být návrhy hodnotících systémů úspěšné, pak by tyto systémy měly čerpat z informovaného rozboru politik a z nejlepší praxe, což může vyžadovat využívání pilotního a experimentálního odzkoušení. Pokud se mají tyto návrhy úspěšně implementovat, je třeba vyvinout maximální úsilí směřující k vybudování konsenzu mezi všemi zainteresovanými stranami, které budou s větší pravděpodobností akceptovat změnu, jakmile pochopí její racionální podstatu a potenciální užitečnost.

PŘEHLED

Zaměření na hodnocení se zvyšuje

Dnes se již široce uznává, že funkční hodnocení je klíčové jak pro zlepšování systémů vzdělávání, tak také pro budování osobní odpovědnosti. Toto pojetí odráží i skutečnost, že v národních vzdělávacích agendách se význam hodnocení neustále zvyšuje. S tím, jak se země snaží transformovat své vzdělávací systémy do podoby, kdy by všichni mladí lidé získali znalosti a dovednosti, které jim umožní fungovat v rychle se měnících společnostech, lze rovněž vyzorovat společné politické trendy, které je možné v té či oné formě sledovat v různých zemích OECD, včetně decentralizace, autonomie škol, větší odpovědnosti za výsledky a lepších schopností řídit znalosti. Decentralizace a autonomie škol vytvářejí větší potřebu hodnocení škol, členů vedení škol a učitelů, zatímco větší kapacita IT umožňuje rozvoj a analyzování plošných i individualizovaných hodnocení žáků. Výsledky vyplývající z hodnocení se stávají stále významnějšími pro poznání, zda školský systém funguje dobře, a pro poskytování zpětné vazby nutné pro další rozvoj. Hodnocení jsou významná pro definování strategií zaměřených na zlepšování postupů používaných ve školství s konečným cílem zlepšit výsledky žáků. Tyto oblasti rozvoje mají silný vliv na způsob, jímž ti, kdo se podílejí na vzniku vzdělávací politiky, monitorují výkonnost systému, školy, vedení škol, učitelů a žáků.

Země stále více využívají celou škálu přístupů k hodnocení žáků, učitelů, členů vedení škol a celých vzdělávacích systémů. Takováto hodnocení jsou pak využívána jako nástroje určené k lepšímu pochopení, nakolik dobře se žáci učí. Používají se také k poskytování informací rodičům i celé společnosti o tom, jak si vzdělávání vede, a lze je využít i pro zlepšování škol a jejich řízení i zdokonalování výukových metod. Silný důraz je kladen na lepší vybavenost učitelů, kteří jsou povzbuzováni, aby se dokázali sami ohodnotit a zlepšili formativní hodnocení žáků. Důraz je kladen i na poskytování pobídek a prostředků pro vlastní hodnocení škol, na podporu hodnocení s „přidanou hodnotou“ a na pravidelnější standardizované testování žáků a celostátní monitorování celého systému. Nicméně země často čelí problémům při implementaci postupů hodnocení. Problémy mohou vznikat v důsledku špatně navržených politik, nedostatku analýz nechtěných důsledků, nízké schopnosti těch, kdo mají postupy uvést do praxe, nedostatku kultury hodnocení nebo chybného využívání výsledků hodnocení.

Tato zpráva se zabývá politikami hodnocení ve školských soustavách, které mohou zemím pomoci dosáhnout vzdělávacích cílů i záměrů při vzdělávání žáků. Zpráva vychází z rozsáhlé studie OECD Zpráva o hodnotících rámcích pro zlepšení výsledků ve vzdělávání.

Hlavní trendy v hodnocení

Ačkoliv všechny země nejsou ve stejné situaci, v hodnocení se objevuje celá řada společných trendů.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hodnocení vzdělávání se ve školských soustavách rozšiřuje

Je zcela zřejmé, že vzdělávací politika stále více přisuzuje hodnocení centrální strategickou roli, a hodnocení se tak stává nepostradatelným nástrojem ke zlepšování, přejímání odpovědnosti, plánování vzdělávání a rozvoji politiky. Většina zemí přijala v posledních dvou desetiletích celou řadu opatření zaměřených na zlepšení hodnocení na všech úrovních od žáka až po samotný vzdělávací systém. Expanze výsledků hodnocení vzdělávání vyplývá ze zvyšujících se nároků na efektivnost, rovnost a kvalitu ve vzdělávání tak, aby byly splněny hospodářské a společenské potřeby. Větší význam, který má hodnocení ve vzdělávací politice, sebou nese i vytváření speciálně zaměřených agentur, které přejímají centrální roli při správě hodnotících rámců. Tím se zároveň uznává i potřeba specializovaných odborných znalostí, absolutní nutnost vybudování přiměřených kapacit, které by umožňovaly hodnotící politiky implementovat, a nezbytnost zavést určitou nezávislost „tváří v tvář“ školským úřadům.

Hodnotící činnosti jsou rozmanitější

Rozmach hodnocení ve vzdělávání je doprovázen výraznou diversifikací hodnotících činností. Ačkoliv hodnocení vzdělávání není v rámci školských soustav záležitostí posledních let, tradičně se zaměřovalo především na hodnocení žáků. V posledních době však země vyvíjejí ucelenější hodnotící rámce. K tomu patří větší odpovědnost přenášená na samotnou školu prostřednictvím vlastního hodnocení, na které je kladen značný důraz. Nicméně s tím, jak se zvyšují požadavky na vlastní odpovědnost škol, větší význam se přikládá i externímu hodnocení školy. Důraz je dále kladen na vedení škol a jejich hodnocení s tím, jak se konsoliduje pedagogická role členů vedení škol. Zároveň vznikají formální systémy hodnocení učitelů a rozšiřuje se standardizované hodnocení žáků, aby bylo možné monitorovat výsledky vzdělávání. Roste význam údajů o výkonnosti, zejména těch, které souvisejí s výsledky žáků. Pomocí takových údajů pak lze zlepšovat praxi škol a postupy používané jak ve třídách, tak i v politikách na úrovni celého systému. A konečně zvýšený důraz se klade i na používání údajů pro formativní hodnocení.

Ukazatele vzdělávání a indikátory rozvoje nabývají na významu

Zavádění celostátních standardizovaných hodnocení žáků ve velkém počtu zemí odráží stále vyšší zaměření na měření výsledků žáků. Údaje o výsledcích vzdělávání žáků se stávají dostupnějšími a vytvářejí obraz, do jaké míry jsou plněny cíle vzdělávání žáků, a navíc poskytují příležitost ke srovnávání výsledků žáků mezi jednotlivými školami a regiony a výsledků dosahovanými v různých časových úsecích. Za účelem monitorování vzdělávacích systémů a hodnocení výkonnosti škol jsou údaje neustále doplňovány celou řadou vzdělávacích indikátorů založených na demografických, administrativních a kontextuálních údajích sebraných z jednotlivých škol. Většina zemí zpracovala ucelené celonárodní rámce indikátorů. V současné době je zcela běžné vykazovat statistické údaje a ukazatele týkající se vzdělávání ve výročních publikacích. Běžnou věcí se stává i srovnávání mezinárodních referenčních ukazatelů (benchmarking).

Výsledky hodnocení jsou používány ve větší míře a rozmanitěji

Země začaly výsledky hodnocení využívat mnohem rozmanitějším způsobem. Existuje rostoucí zájem o využívání výsledků hodnocení k formativním účelům. Členové vedení škol, učitelé a ti, kdo se podílejí na tvorbě vzdělávacích politik, stále více využívají výsledky hodnocení

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

k identifikaci oblastí, v nichž si školy vedou dobře, ale i k určení těch oblastí, které vyžadují zlepšení. Uvedené údaje mohou pomoci utvářet politiku a/nebo rozhodnutí vedení škol s ohledem na rozdělování zdrojů, zpracování kurikul a definování standardů či strategií zaměřených na odborný rozvoj. Dále se stále více zdůrazňuje, aby se výsledky hodnocení využívaly ke zvyšování odpovědnosti těch, kdo tvoří politiky, členů vedení škol a učitelů.

Jako účel hodnocení nabývá na významu osobní odpovědnost

Země více a více využívají hodnocení pro účely stanovení konkrétní odpovědnosti. Tento přístup může mít více forem. Za prvé existuje stále rostoucí tendence poskytovat veřejnosti údaje, včetně publikování výsledků standardizovaných hodnocení žáků na úrovni školy, které pak mohou využívat rodiče, státní úředníci, media další zainteresované strany. Dále se publikují inspekční zprávy, výroční zprávy škol i zprávy o systému jako celku, které obsahují hodnocení stavu vzdělávání. Za druhé výsledky hodnocení se stále více využívají k odměňování nebo sankcionování výkonů jednotlivých aktérů vzdělávání. Tato skutečnost pak jde ruku v ruce s rozšiřováním externího hodnocení škol a s postupy vhodnými pro hodnocení učitelů. Celá řada zemí zavedla systémy, v rámci kterých buď školy, členové vedení škol a učitelé obdrží odměny za dobrou práci, anebo jsou naopak sankcionováni za špatnou výkonnost.

Stále více se spoléhá na vzdělávací standardy

Zaměření na výsledky vzdělávání žáků je v mnoha zemích řízeno zaváděním či zdůrazňováním významu vzdělávacích standardů zaměřených na kvalitu práce škol a školských orgánů a podporou prostředků pro monitorování dosaženého pokroku a jeho srovnání se zavedenými standardy. Vzdělávací standardy jsou vlastně popisem toho, co by žáci měli znát (standardy obsahu) a co by měli být schopni zvládat (standardy výkonu) na různých úrovních procesu vzdělávání. V celé řadě zemí se stále větší důraz klade na rozvoj a využití ambiciózních vzdělávacích standardů jako základu hodnocení a osobní odpovědnosti. Vytvořením souboru standardů, na jejichž základě je možné posuzovat výkon žáků, se země snaží žáky hodnotit podle měřitelných výsledků.

Hodnocení se stále více dostává na mezinárodní úroveň

Diskuse o vzdělávání na národní úrovni jsou stále více formovány mezinárodními srovnáními, zejména srovnáváním výkonů žáků v mezinárodních šetřeních. Zvyšující se dostupnost mezinárodně srovnatelných údajů o výkonu žáků ovlivnila v mnoha důležitých směrech národní diskuse o vzdělávání a podpořila reformy vzdělávacích politik v řadě zemí. Mezinárodní srovnávací údaje dostaly země pod tlak, aby se snažily dosáhnout vyšší úrovně výkonnosti a vycházely přitom z politik identifikovaných jako potenciálně efektivních v zemích s vysokou výkonností školství. Expanze mezinárodního hodnocení v některých zemích rovněž významně přispěla k zavedení národního standardizovaného hodnocení.

Hodnocení znamená i větší technologickou důmyslnost

Rozmach hodnocení, obzvláště pak rozšíření standardizovaného hodnocení žáků, ale i správa dat, které z hodnocení vyplývají, dokázaly významně těžit z větší kapacity informačních a komunikačních technologií. Zlepšily se individualizované přístupy k hodnocení, došlo ke

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

zlepšení hodnocení kognitivních dovedností, jako je řešení problémů, ale zlepšila se i kapacita pro rychlé posuzování (známkování) plošného hodnocení, známkování se stalo spolehlivějším a náklady na administrativu související s hodnocením žáků se snížily. Mezi další příklady patří rozvoj rychlého hodnocení – časté a stručné hodnocení žáků podporované počítači, sofistikovanější modely s přidanou hodnotou, které odhalí, jak škola či učitelé přispěli ke vzdělávání žáka, a datové informační systémy poskytující nové příležitosti pro sdílení informací všemi zainteresovanými stranami.

Hlavní úkoly politiky

Všechny země uznaly, že hodnotící rámce jsou klíčem k budování silnějších a spravedlivějších vzdělávacích systémů. Země rovněž zdůrazňují význam pohledu na hodnocení ne jako na něco konečného, ale jako na důležitý nástroj k dosahování lepších výsledků žáků. Nicméně stále existuje celá řada zásadních úkolů, které musí zajistit, aby se hodnocením dosáhlo právě tohoto konečného cíle - lepších výsledků žáků. Ačkoliv kontext každé země je unikátní, objevují se některé společné výzvy. Ty jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 1 Hlavní úkoly hodnocení

oblast	Hlavní úkoly
Hodnotící rámec	<ul style="list-style-type: none"> Vybudovat soudržný a integrovaný rámec hodnocení Uvést do rovnováhy funkce osobní zodpovědnosti a rozvoje hodnocení Zajistit jasné propojení uvnitř rámce hodnocení Zabezpečit propojení s prací a metodami výuky ve třídě Zjistit měření konzistentnosti na národní úrovni v porovnání s místní diverzitou Rozvíjet dovednosti hodnocení a poskytování zpětné vazby Dobře zvládnout úkoly plynoucí z implementace
Hodnocení žáků	<ul style="list-style-type: none"> Propojit vzdělávací standardy a hodnocení žáků Nalézt rovnováhu mezi sumativním a formativním hodnocením Rozvíjet spravedlivé hodnocení pro všechny skupiny žáků Navrhnout plošné hodnocení, které bude užitečné z hlediska výuky Zajistit spravedlnost při hodnocení a známkování napříč školami Zabezpečit poskytování informací o výsledcích hodnocení žáků
Hodnocení učitelů	<ul style="list-style-type: none"> Rozvíjet sdílené pochopení toho, co znamená vysoce kvalitní výuka Uvést do rovnováhy funkce hodnocení učitelů s ohledem na jejich rozvoj a osobní zodpovědnost Při hodnocení učitelů brát v úvahu výsledky žáků Rozvíjet odpovídající dovednosti pro hodnocení učitelů Využít výsledků hodnocení učitelů pro stanovování odměn učitelů
Hodnocení škol	<ul style="list-style-type: none"> Propojit externí hodnocení škol s vlastním hodnocením škol Zajistit, aby se kvalita výuky a vzdělávání stala centrem pozornosti Uvést do rovnováhy informace poskytované rodičům s rozumným a přiměřeným publikováním výsledků školy Budovat dovednosti nutné pro techniky vlastního hodnocení škol a externího hodnocení škol Zlepšovat dovednosti všech zainteresovaných stran s ohledem na správu dat
Hodnocení členů vedení škol	<ul style="list-style-type: none"> Rozvíjet hodnocení členů vedení škol jako nedílnou součást hodnotícího rámce Rozvíjet schopnost zcela jasně pochopit efektivní řízení škol Dát pedagogické vedení škol a vedení zaměřené na vzdělávání do centra hodnocení členů vedení škol V hodnocení vedení škol zkombinovat funkce zlepšování s funkcemi vlastní zodpovědnosti Zajistit, aby všichni členové vedení škol dostali příležitost získat odbornou zpětnou vazbu Využít výsledky hodnocení ke stanovení odměn členům vedení škol
Hodnocení systému	<ul style="list-style-type: none"> Splnit potřeby informovanosti na úrovni systému Monitorovat klíčové výsledky vzdělávání žáků Zajistit možnost srovnávat výsledky v čase a napříč školami Rozvíjet analytické schopnosti tak, aby bylo možné využít výsledky hodnocení ke zlepšování Jasně a uceleně sdělovat výsledky hodnocení vzdělávacího systému Maximalizovat využívání informací na úrovni systému

Hlavní směry politiky

Aby bylo možné splnit zásadní úkoly uvedené výše, lze v rámci analyzovaných oblastí doporučit celou řadu možností. Jedná se o tyto oblasti: hodnotící rámec, hodnocení žáků, hodnocení učitelů, hodnocení škol, hodnocení členů vedení škol a hodnocení vzdělávacích systémů. Tabulka 2 shrnuje hlavní směrování politiky (viz Příloha B, kde je uveden úplný seznam směrů školské politiky). Ne všechny směry politiky lze rovnocenně aplikovat ve všech zemích. V celé řadě případů je velké množství, či dokonce většina, politických doporučení již zavedeno, zatímco v jiných zemích nemusí být některá doporučení relevantní z důvodu odlišných sociálních, ekonomických a vzdělávacích struktur a tradic. Jedná se o náročnou agendu, avšak vypořádání se s jednou oblastí bez toho, aby se věnovala přiměřená pozornost vzájemně propojeným aspektům, povede pouze k částečným výsledkům. Nicméně je složité zaměřit se na všechny oblasti najednou a navíc omezené zdroje znamenají, že se nelze vyhnout kompromisům.

Tabulka 2 Hlavní směry politiky

Cíl politiky	Hlavní směry politiky
Hodnotící rámec	Integrujte hodnotící rámec Propojte hodnotící rámec se vzdělávacími cíli a cíli vzdělávání (učení se) žáků Zajistěte propojení na třídu a čerpejte z odbornosti učitelů
Osvojte si holistický přístup	Podporujte konzistentnost na národní úrovni a zároveň dejte prostor místní rozmanitosti Zřetelně propojte jednotlivé složky hodnotícího rámce V hodnotícím rámci dejte do centra pozornosti žáky Vytrvale podporujte úsilí, které povede ke zlepšování schopnosti hodnotit Zapojte zainteresované strany a pracovníky z praxe do navrhování a realizace hodnotících politik
Hodnocení žáků	Zajistěte odpovídající rovnováhu mezi formativním a sumativním hodnocením Zajistěte ochranu proti přílišnému spoléhání se na standardizované hodnocení Čerpejte z rozmanitých typů hodnocení, abyste získali ucelený obraz vzdělávání žáků Podpořte efektivní procesy formativního hodnocení
Dejte žáka do středu zájmu	Zajistěte, aby hodnocení a známkování bylo na různých školách konzistentní Zajistěte, aby bylo hodnocení žáků inkluzivní a reagovalo na různé potřeby žáků Dejte žáka (toho, kdo se učí) do centra pozornosti a rozvíjejte schopnosti žáků vedoucí k sebehodnocení Hodnocení prováděné učiteli zachovejte v centru zájmu a podporujte odbornost učitelů Rodiče zapojte do vzdělávání prostřednictvím zveřejňování a sdělování informací
Hodnocení učitelů	Vyřešte napětí mezi rozvojovou funkcí hodnocení učitelů a funkcí osobní zodpovědnosti Konsolidujte pravidelné hodnocení rozvoje na úrovni školy
Zvyšování odbornosti učitelů	Zaveďte periodické hodnocení zaměřené na postup v kariéře, do kterého zapojte externí hodnotitele Zaveďte vzdělávací standardy, kterými se bude řídit hodnocení učitelů a jejich profesní rozvoj
Hodnocení škol	Zajistěte, aby hodnocení školy bylo zaměřeno na zlepšování výuky, vzdělávání a výsledků žáků Vyhodnoťte a přizpůsobte externí hodnocení školy tak, aby odráželo vyspělost kultury školy v oblasti hodnocení Zvyšte profil vlastního hodnocení školy a propojte externí hodnocení školy s vlastním hodnocením školy Zpracujte kritéria kvality škol schválená na národní úrovni, kterými by se řídilo hodnocení škol Upevněte schopnosti ředitelů škol, aby dokázali podporovat kulturu efektivního hodnocení škol
Od dodržování pravidel ke kvalitě	Podpořte zapojení všech pracovníků a žáků školy do vlastního hodnocení školy Podpořte širší využívání výsledků externího hodnocení škol Zveřejněte široký soubor ukazatelů měření výkonu školy společně s přiměřenými informacemi o kontextu dané školy
Hodnocení členů vedení škol	Podporuje efektivní hodnocení členů vedení škol pomocí širšího hodnotícího rámce
Posílení pedagogického vedení na školách	Zpracujte společný rámec řízení školy nebo soubor odborných standardů pro členy vedení škol Podpořte hodnocení pedagogického vedení společně s možností přizpůsobit toto hodnocení místním poměrům Vybudujte kapacitu pro efektivní hodnocení členů vedení škol Zabezpečte, aby hodnocení členů vedení škol bylo zdrojem informací pro odborný rozvoj Zvažte příležitosti ke kariéřnímu postupu, kterým odměníte úspěšné členy vedení škol

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

ČESKÁ
ŠKOLNÍ
INSPEKCE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hodnocení vzdělávacího systému	Zajistěte široké pojetí hodnocení vzdělávacího systému v rámci hodnotícího rámce Zabezpečte, aby byla tvorba politiky založena na informacích vycházejících z vysoce kvalitních ukazatelů, avšak aby nebyla řízena dostupností těchto ukazatelů
Poskytování informací pro politiky za účelem zlepšování systému	Zpracujte národní rámec vzdělávacích ukazatelů a navrhnete strategii k monitorování standardů vzdělávání žáků Zabezpečte sběr kvalitativních informací o vzdělávacím systému Zabezpečte sběr přiměřených kontextuálních informací k efektivnímu monitorování rovnosti Zřídte a zabezpečte kapacitu pro hodnocení vzdělávacího systému Posilte analýzu výsledků hodnocení vzdělávacího systému tak, aby ji bylo možné využít pro plánování a rozvoj politiky

Společná témata politiky

Přestože mezi zeměmi existují značné rozdíly a odlišné tradice, řada zemí má společné priority určitých politik.

Posilování synergií uvnitř hodnotících rámců

Dokud nebude rámec zcela integrován a nebude vnímán jako soudržný celek, nebude dosaženo úplného potenciálu hodnocení. Budování uceleného hodnotícího rámce vyžaduje holistický přístup s cílem vytvořit synergií mezi jednotlivými složkami rámce, vyhnout se duplicitním postupům a zabránit nesourodosti cílů.

Na začátku se může jevit jako užitečné zpracování strategického nebo rámcového dokumentu, který bude představovat koncept kompletního hodnotícího rámce a zároveň zdůrazní metody, jimiž lze dosáhnout soudržnosti mezi jednotlivými složkami. Strategie by měla vytvořit jasný racionální základ pro hodnocení a důkladně popsat, jak se hodnocení propojí s různými prvky v programu školské reformy. Dokument by měl rovněž zachytit, jak se díky jednotlivým složkám hodnotícího rámce získají výsledky, které budou užitečné pro práci ve třídách a pro činnosti zaměřené na další rozvoj školy. Strategie by rovněž mohla přispět k vyjasnění odpovědností jednotlivých aktérů za různé složky hodnocení a umožnit vytvoření propojených sítí a spojnic mezi stranami, které se podílejí na aktivitách souvisejících s hodnocením. Strategie jako taková by měla rovněž vytvořit podmínky pro lepší skloubení různých úrovní správy vzdělávání, včetně hodnotících agentur a místních školských úřadů.

Kromě toho by se v procesu zpracovávání efektivního hodnotícího rámce měla věnovat řádná pozornost dále uvedeným činnostem: dosáhnout správného propojení mezi různými složkami hodnocení (např. hodnocení školy a hodnocení učitelů); zaručit, aby bylo několik prvků v rámci určité složky hodnocení dostatečně propojeno (např. standardy výuky a hodnocení učitele; externí hodnocení školy a vlastní hodnocení školy), a konečně zajistit, aby byly postupy dobře implementovány, a tak byla zaručena konzistentní aplikace hodnotících postupů (např. důslednost ve známkování). Toto všechno je třeba chápat v návaznosti na základní vzdělání učitelů a na strategie pro profesní rozvoj. Zároveň je nutné zasadit hodnocení vzdělávacího systému do širšího kontextu požadavků veřejného sektoru na výkonnost a zajistit, aby odkazy na hodnocení byly propojeny s cíli vzdělávání žáků.

Propojení hodnocení s cíli vzdělávání žáků

Nesmírně důležitým aspektem souvisejícím s efektivností hodnotícího rámce je správné napojení na obecné cíle vzdělávání a cíle učení se žáků. Tato oblast zahrnuje různé aspekty.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Za prvé je nutné, aby hodnotící postupy byly propojeny s hlavními zásadami obsaženými v cílech vzdělávání a v cílech pro učení se žáků. Například, pokud jsou vzdělávací cíle založeny na principech, jako je vzdělávání soustředěné přímo na žáka, spolupráce mezi žáky, získávání určitých dovedností a hodnocení směřující k dalšímu vzdělávání, pak by se měl větší důraz klást na rozvojovou funkci hodnocení, což znamená, že formativnímu hodnocení žáků je třeba věnovat více pozornosti. Větší důraz je nutno klást na sebereflexi všech stran zainteresovaných na školství, při hodnocení učitelů je třeba soustředit větší pozornost na neustálé zdokonalování a výsledky se musí lépe využívat z hlediska poskytování zpětné vazby.

Za druhé, postupy hodnocení vyžadují přímé propojení s cíli vzdělávání žáků. Z toho plyne, že je třeba navrhnout hodnocení žáků tak, aby vždy odpovídalo danému účelu. Taková hodnocení se soustředí na kompetence podporované v cílech vzdělávání žáků, a tím se zajistí, že celkový hodnotící rámec zachytí celou škálu cílů vzdělávání žáků a zpracují se standardy výuky i standardy řízení školy, které budou rovněž propojeny s cíli vzdělávání žáků. Za třetí je skutečně zásadní, aby všechny zainteresované strany jasně chápaly vzdělávací cíle. To znamená, že je nezbytné, aby byly cíle jasně stanoveny. Dále je nutné zpracovat to, co se od vzdělávání očekává, a stanovit kritéria k posouzení, nakolik jsou cíle dosaženy. Školám se musí ponechat prostor pro vlastní výkon určitých autonomních funkcí při adaptaci cílů vzdělávání na jejich místní potřeby. Je nutné zajistit spolupráci mezi učiteli a školami, čímž se zabezpečí určitá umírněnost postupů a dojde ke zlepšení konzistentnosti, pomocí které se pak dosáhne vzdělávacích cílů. Za čtvrté je zásadní vyhodnotit dopad hodnocení na kvalitu výuky a učení se a porovnat výsledky se stanovenými cíli vzdělávání žáků. Zvláštní pozornost by se měla věnovat rozpoznání nechtěných vlivů, protože činnosti související s hodnocením mají značný potenciál, jak určit chování stran zainteresovaných na školství.

Zaměřit se na zlepšení práce ve třídách a stavět na odbornosti učitele

Aby bylo možné optimalizovat potenciál hodnocení a zlepšit princip stojící v centru vzdělávání – tj. vzdělávání žáků – pak by ti, kdo tvoří školské politiky, měli podporovat využívání výsledků hodnocení ke zlepšení práce ve třídách. Všechny typy hodnocení by měly mít vzdělávací hodnotu a měly by být smysluplné pro ty, kdo se hodnocení účastní. A proto je důležité, aby všichni, kdo se zapojují do hodnocení na centrální, místní či školní úrovni, měli širokou vizi hodnocení a potřebu spojit výsledky z různých typů hodnotících činností. Tak se jim podaří zformovat ucelené soudy o vzdělávání žáků, o výkonech všech osob zainteresovaných na školství a o praxi používané v rámci školské soustavy a konečně i o využití informací získaných z hodnocení k dalšímu zdokonalování.

Toto všechno pak vyžaduje propojení metod, aby hodnotící rámec pomohl zlepšit práci ve třídách prostřednictvím hodnotících postupů, které se tak dostávají do těsné blízkosti vzdělávání. Hodnocení je bezcenné, pokud nevede ke zlepšování výukových metod a způsobu, jímž se žáci učí. V tomto směru je důležitým krokem na národní úrovni úvaha o podstatě a účelu složek hodnocení, jako jsou hodnocení školy, hodnocení členů vedení školy, hodnocení učitelů a formativní hodnocení žáků v rámci celkové strategie školské reformy, a úvaha o těch nejlepších přístupech k těmto složkám hodnocení, aby došlo ke zlepšení práce ve třídě. Pokud má mít práce ve třídě žádoucí dopad, bude pravděpodobně nutné, aby hodnotící rámec kladl značný důraz na funkci rozvoje. Mezi způsoby, kterými lze pravděpodobně posílit propojení na práci ve třídě,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

patří: důraz na hodnocení učitelů za účelem neustálého zlepšování výuky ve třídách; propojení standardů výuky s tím, co se mají naučit žáci; zapojení učitelů do hodnocení školy, zejména do koncepce vlastního hodnocení školy, které je kolektivním procesem, za nějž nesou učitelé odpovědnost; zaměření hodnocení školy na kvalitu výuky a učení se a jejich vztah ke zkušenostem a výsledkům žáků ze vzdělávání; podpora hodnocení pedagogického řízení školy členy vedení školy; zajištění, aby se na učitele pohlíželo jako na odborníky nikoliv pouze při výuce samotné, ale rovněž při hodnocení jejich žáků tak, aby učitelé cítili odpovědnost za hodnocení žáků a přijímali hodnocení jako nedílnou součást procesu výuky a učení se; vybudování schopností učitelů provádět formativní hodnocení žáků a provádět hodnocení na pozadí vzdělávacích standardů.

Centrálním prvkem při zajišťování vztahů mezi hodnotícím rámcem a prací ve třídě je učitel. Tato skutečnost zdůrazňuje, jak je nesmírně důležité, aby hodnotící rámce čerpaly při samotném hodnocení z odbornosti učitelů, což ve svém důsledku povede k autentickému zlepšení práce ve třídě a žáci se budou lépe učit. Kromě toho zajištění spojovacích článků mezi hodnocením a výukou ve třídě vyžaduje zavést jasné role pro místní struktury – vedení školy, školní inspekci, místní školské úřady - při implementaci politik hodnocení. Z toho je zřejmé, že splnění rozvojové funkce hodnocení vyžaduje propojenost na místní úrovni.

Efektivně koncipovat využívání výsledků hodnocení pro stanovení osobní odpovědnosti

Hodnocení umožňuje monitorovat, nakolik je vzdělávání žáků efektivní, a posoudit, kromě jiného, i výkonnost systémů, škol, členů vedení škol, učitelů a žáků. Hodnocení tak může sloužit jako nástroj pro stanovení osobní odpovědnosti všech, kdo participují na školství, pokud ovšem výsledky hodnocení mají pro zainteresované strany zásadní význam a existuje spojitost mezi nimi a kariérním postupem nebo zvýšením platu, jednorázovými odměnami či sankcemi nebo slouží zcela jednoduše jako informace pro rodiče v systémech, které umožňují, aby si rodiče vybírali školy pro své děti. Protože měří výsledky žáků a podporuje odpovědnost učitelů, členů vedení škol a škol samotných za výsledky žáků, záměrem systému osobní odpovědnosti je vytvořit jakési pobídky pro další zlepšování výkonnosti a odhalit školy a další strany zainteresované v této oblasti, které si nevedou právě dobře.

Zároveň platí, že využívání výsledků hodnocení tzv. rozhodných (velmi důležitých) testů by mohlo vést k „pokřivení“ vzdělávacího procesu, kdy by se pracovníci škol soustředili pouze na ukazatele, které se používají k posouzení jejich odpovědnosti. Pokud jsou například taková měřítka založena na standardizovaných testech žáků, může se to projevit v nadměrné pozornosti, která je věnována konkrétním dovednostem, které budou testovány, což vede k zúžení kurikula, drilování žáků, aby dokázali odpovídat na určitý typ otázek, přijetí mechanických stylů výuky, přidělení většího množství zdrojů těm předmětům, které jsou testovány, zaměření se jen na ty nejlepší žáky, kteří mohou zvednout skóre, a potenciálně to může vést až k manipulaci s výsledky. Rovněž platí, že pokud existuje tendence příliš zdůrazňovat funkci osobní odpovědnosti, existuje i riziko, že hodnocení bude vnímáno především jako nástroj, který má zajistit odpovědnost pracovníků ve školství a má kontrolovat a posuzovat, zda jsou dodržována všechna nařízení. Dalším zásadním problémem je skutečnost, že rozvojová funkce hodnocení může být potlačena právě v procesech, které zdůrazňují funkci osobní odpovědnosti, protože rozhodné testy, z nichž se vychází, omezí schopnost školských pracovníků otevřeně odhalit slabé stránky, což je nutné, pokud mají takoví pracovníci dostat zpětnou vazbu, která by jim pomohla zlepšit práci ve škole.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Je tedy důležité navrhnout využití výsledků hodnocení k posouzení osobní odpovědnosti takovým způsobem, který by minimalizoval výše uvedené vedlejší dopady. Při přípravě je proto nutné vzít v úvahu určité pojistky proti nadměrnému důrazu, který je kladen na konkrétní měřítka, např. standardizované testy, kterými se posuzuje odpovědnost jednotlivých zainteresovaných stran. Takže je třeba čerpat z široké škály informací vyplývajících z hodnocení, na základě kterých je možné zformovat soudy o výkonnosti. Je nezbytné sdělit, že konečným cílem hodnocení je zlepšení výsledků žáků, a to pomocí zdokonalených postupů na různých úrovních školského systému. Je rovněž nutné vycházet z celé řady rozdílných postupů hodnocení, přičemž každý z nich má dobře definovanou odlišenou funkci. Dále je třeba zajistit, aby zveřejnění kvantitativních údajů bylo vnímáno školami jako spravedlivé a zároveň byl poskytnut širší soubor podkladů. A konečně je nezbytné koncipovat odměny pracovníků škol na základě jejich osobního výkonu. Jedná se např. o možnost kariérního postupu či jiných typů nepeněžitých odměn.

Dát žáka do centra pozornosti

Vzhledem k tomu, že tím nejzákladnějším cílem hodnocení je zlepšit výuku a způsob, jímž se žáci učí, klíčovou zásadou musí být postavit žáka do centra celého rámce. Tento princip se pak transformuje na výuku, učení se a přístupy k hodnocení a toto vše se soustředí na autentické vzdělávání žáků. Žáci by se měli plně zapojit do vlastního vzdělávání (učení se) a přispívat k plánování a organizaci hodin, přičemž by se do vyučovacích hodin promítala jejich očekávání, měli by se naučit posuzovat, jak se učí oni sami a jejich vrstevníci ve třídě, a měli by těžit z individualizované podpory a diferencovaného přístupu. Aby se z žáků stali lidé, kteří se učí po celý život, musí být schopni posoudit, jakých pokroků dosahují, přizpůsobovat chápání a převzít kontrolu nad vlastním vzděláváním. Zpětné vazby od žáků lze pak využít pro formativní hodnocení učitelů. Kromě toho je důležité vybudovat komunitu a zapojit rodiče a přijmout výuku a učení se jako sdílenou odpovědnost. V některých zemích se stalo velmi důležitou prioritou snižování vysoké míry opakování ročníků. Existují alternativní způsoby, jak podpořit ty žáky, kteří mají ve třídě problémy s učením.

Kromě toho by se hodnocení mělo soustředit na zlepšování výsledků žáků a na dosahování cílů, které byly stanoveny pro jejich vzdělávání. Tato skutečnost by se měla odrazit v prioritách monitorování na národní úrovni, ve významu „důkazů“ o výkonech žáků pro hodnocení školy a hodnocení učitelů, v hodnotě jasného sdělování výsledků žáků a v neposlední řadě i v důrazu, který se klade na zpětnou vazbu vedoucí ke zlepšování strategií výuky žáků. Stále více se rovněž uznává, že monitorování výsledků žáků musí jít za pouhý monitoring znalostí v klíčových předmětech, což znamená, že musí zahrnovat širší výsledky vzdělávání, včetně dovednosti žáků kriticky myslet, sociálních kompetencí, zapojení se do vzdělávání (učení se) a včetně celkové duševní pohody žáků.

V hodnocení vzdělávání jít za hranici pouhého měření

Jak již bylo uvedeno výše, měřítka pro vzdělávání žáků jsou stále dostupnější (především pomocí standardizovaného hodnocení na národní úrovni) a většina zemí již zpracovala rámce vzdělávacích ukazatelů. Výkonnost škol se více a více posuzuje na základě výsledků efektivního vzdělávání. Je to součást všeobecného posunu k měření výsledků ve veřejném sektoru. Výhodou je, že výsledky žáků se staly těžištěm analýz.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Naléhavým požadavkem zůstává, aby měřítka výkonnosti byla dostatečně široká, a mohla tak podchytit celou škálu cílů vzdělávání žáků. Nicméně ne vždy je možné vytvořit skutečně kvalitní ukazatele a měřítka, která by zahrnula všechny cíle, které v rámci školské soustavy existují. A proto je nutné uznat, že vytváření politiky na systémové úrovni musí být založeno na informacích vycházejících s vysoce kvalitních údajů a důkazů, avšak nesmí být řízeno pouhou dostupností takových informací. Kvalitativní studie stejně jako sekundární analýzy měřitek a ukazatelů, které jsou k dispozici, představují zásadní informace, které je třeba zvážit při zpracování politiky a její následné implementaci. Kvalitativní přístupy zahrnují obsah vycházející ze zpráv o externím hodnocení škol, zpětnou vazbu o širších výsledcích získanou od klíčových osob zainteresovaných na školství (jedná se např. o školní klima, angažovanost žáků apod.) a kvalitativní hodnocení učitelů a zástupců vedení škol. Poskytnutím důkazů vyplývajících z rozsáhlého souboru výsledků žáků lze do politických diskusí vložit kvalitativní aspekty. Tyto aspekty rovněž pomohou osvětlit některé faktory související s výsledky vzdělávání žáků.

Vybudování kapacity pro hodnocení

Zpracování efektivního rámce hodnocení zahrnuje značné investice do rozvoje hodnotících kompetencí a dovedností na všech úrovních. Z toho plyne, že jednou z prioritních oblastí školské politiky je neutuchající úsilí o zlepšování kapacity hodnocení. V závislosti na konkrétních okolnostech dané země se mohou objevit dále uvedené prioritní oblasti: rozvíjet schopnosti učitelů hodnotit žáky na základě stanovených cílů, zdokonalovat dovednosti učitelů v oblasti formativního hodnocení, zlepšit dovednosti pracovníků školství při zacházení s daty nebo rozvíjet odborné znalosti týkající se hodnocení učitelů a škol s tím, že určení hodnotitelé musí být dostatečně kvalifikováni pro danou roli. Prioritou by mělo být budování kapacit (schopností) prostřednictvím adekvátního základního vzdělávání učitelů a jejich odborného rozvoje, čímž se zajistí, že uvedené vzdělávání bude dobře propojeno se školskou agendou na celostátní úrovni. Toto vše by mělo jít ruku v ruce s rozvojem dalšího vzdělávání a popisem kompetencí klíčových osob zahrnutých v hodnotícím rámci.

Existuje rovněž potřeba dále posilovat dovednosti ředitelů škol v pedagogickém řízení, protože jejich role je stále v mnoha zemích redukována na tradiční plnění administrativních úkolů. Cílem je, aby vedoucí pracovníci škol byli schopni poskytovat účinnou zpětnou vazbu, zvládnli metodu koučingu a hodnocení svých podřízených a dokázali efektivně vést celoškolské procesy hodnocení. Zároveň by bylo potřeba podporovat učení se od kolegů. Kromě toho je třeba na národní úrovni dobře řídit a směřovat hodnocení. Toto lze zabezpečit pomocí zřízení agentur, které budou disponovat vysokou úrovní odborných znalostí a budou schopny podpořit rozvoj dovedností pro hodnocení v rámci celého systému. Právě takovéto agentury by mohly zásadně pomoci při modelování a rozšiřování dobré praxe uvnitř hodnotícího rámce.

Další strategie obsahuje iniciativy, které by se měly uskutečňovat na centrální úrovni a pomocí kterých je možné vybudovat znalostní základnu, nástroje a vodítka, která by pomáhala při činnostech probíhajících v rámci hodnocení. Mezi taková vodítka obvykle patří manuály pro školy a učitele ke zpracování kritérií pro hodnocení žáků. Dalším příkladem mohou být nástroje určené pro učitele, které lze pak použít při hodnocení žáků (např. banky testovacích položek), internetové platformy navrhuující strategie formativní výuky a učení se, nástroje pro sebehodnocení učitelů, nástroje pro představitele vedení škol, aby byli schopni zvládnout hodnocení učitelů, a konečně i zdroje pro vlastní hodnocení škol.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Navrhování postupů hodnocení tak, aby přesně sloužily konkrétnímu účelu

Je důležité, aby účel a vhodné využití různých typů hodnocení bylo co nejpřesnější, čímž se zajistí, že hodnotící rámce budou optimálně přispívat ke zlepšování práce ve třídách, školách i na systémové úrovni. Klíčovým úkolem jednotlivých zemí je zpracovat, a to pro každou složku hodnotícího rámce, jasnou vizi a strategii, v níž slouží různé přístupy vyvinuté na národní i místní úrovni jasně definovanému účelu a formát hodnocení je propojen s daným konkrétním cílem. Aby hodnocení mělo skutečně smysl, musí být velmi dobře napojeno na typ kompetencí a dovedností, které jsou hodnoceny. Soudržné hodnotící rámce by si měly klást za úkol vztáhnout cíle vzdělávání žáků, postupy používané v systému vzdělávání a postupy hodnocení ke klíčovým cílům učení. Měly by rovněž obsahovat celou řadu odlišných přístupů k hodnocení a různých formátů hodnocení společně s příležitostmi k vybudování kapacit na všech úrovních.

A ještě konkrétněji, vzhledem k tomu, že standardizované hodnocení žáků na centrální úrovni je v řadě zemí OECD poměrně novým fenoménem, je důležité mít zcela jasnou představu o jeho účelu a provádět plošné hodnocení v průběhu určitého časového úseku, aby bylo možné zahrnout přiměřené cíle, zdůraznit nevhodná použití a poskytnout vodítka ke způsobům, jak hodnocení využít tak, aby se stalo součástí širšího hodnotícího rámce. Aby bylo možné vybudovat systematický a soudržný systém hodnocení učitelů, je důležité, aby aspekty, které se snaží tento systém monitorovat a zlepšovat, byly jasné a aby se přístupy k hodnocení přizpůsobily různým stádiím kariéry učitelů a aby byly v souladu s cíli, kterých má být dosaženo. A stejně tak platí, že ten nejzákladnější účel hodnocení škol musí chápán zcela jasně a konzistentně v rámci celé školské soustavy. Například externí hodnocení škol se může stát součástí dané strategie, a tak pomoci všeobecnému zlepšení školského systému, nebo se může omezit pouze na školy, které si nevedou právě nejlépe.

Hodnotící systémy musí také zdůraznit význam reakce na individuální potřeby a kontexty školní komunity a navrhnout hodnotící strategie, které by vyhovovaly potřebám různých skupin žáků nebo různým pracovníkům v oblasti školství.

Uvést do rovnováhy konzistentnost na národní úrovni s plněním cílů na místní úrovni

Pokud má hodnocení přispět k agendám školských reforem na národních úrovních, pak je na této úrovni žádoucí určitý stupeň konzistentnosti přístupů k hodnocení. Tím bude pravděpodobně zaručeno, že hodnotící praxe budou propojeny s národními cíli vzdělávání žáků. Nicméně v určitých zemích existuje silná místní tradice – na úrovni jurisdikcí jednotlivých států (federální systémy), místní úrovni (kraj či obec) nebo na úrovni škol. V takových případech je zaručen vysoký stupeň autonomie ve školských politikách, zpracování kurikul a rovněž v hodnocení. Existuje obecné povědomí, že sdílené nebo autonomní rozhodování a vyjádření souhlasu s dalšími zainteresovanými stranami je zásadní pro úspěšnou implementaci hodnotící politiky. Je rovněž zřejmé, že místní aktéři jsou lépe vybaveni k tomu, aby dokázali přizpůsobit hodnotící politiky místním potřebám.

Z toho plyne, že hodnotící rámec bude muset najít správnou rovnováhu mezi konzistentností na národní úrovni a místní diversitou. Možným přístupem je odsouhlasit obecné zásady pro provádění postupů např. při hodnocení škol, hodnocení učitelů, hodnocení zástupců vedení

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

škol a hodnocení žáků a zároveň v rámci dohodnutých parametrů umožnit flexibilní přístup, pomocí kterého by bylo možné lépe plnit místní potřeby. Dohodnuté zásady by měly jít ruku v ruce s jasnými cíli a celou řadou nástrojů a vodítek nutných pro samotnou implementaci.

V decentralizovaných systémech je rovněž důležité povzbudit různé aktéry ke spolupráci a sdílení i šíření dobré praxe, což povede k usnadnění učení, rozvoji a dalšímu zlepšování.

Úspěšná realizace politiky hodnocení

Proces navrhování a realizace politiky hodnocení s sebou nese řadu závažných úkolů, které je třeba k dosažení žádoucích výsledků splnit. V ideálním případě by měla politika hodnocení vycházet z informované analýzy dané politiky, měla by čerpat z nejlepší praxe, měla by být podpořena přiměřeným výzkumem a měla by být konzistentní – jak vnitřně, tak i v rámci dalších vzdělávacích politik. Stejně důležité je vybudovat konsenzus mezi různými zainteresovanými stranami, které mají zájem na rozvoji vzdělávání. Navrhování, řízení a analýza hodnotících politik by měly být podpořeny odborníky z praxe, jako jsou členové vedení škol a učitelé.

Při dosahování konsenzu je důležité, aby všechny zainteresované strany pohlížely na navržené hodnotící politiky z perspektivy širokého politického rámce a strategie. A skutečně platí, že jednotlivci i skupiny budou s větší pravděpodobností akceptovat změny, které nemusí být nezbytně v jejich nejlepším zájmu, pokud porozumí, proč má ke změnám dojít, a budou schopni vidět roli, kterou by měli hrát v rámci širokého hodnotícího rámce. Zde existuje velký prostor pro státní orgány, které by měly podpořit šance na úspěšnou realizaci politik pomocí zlepšení komunikace o dlouhodobé vizi, která ukáže, co by mělo být z hlediska hodnocení dosaženo, a to by se stalo racionálním základem pro navrženou reformu.

Mezi další přístupy vedoucí k úspěšné realizaci politiky patří možnost využít pilotního testování a experimentování, je-li to nutné, umožnit praktikům působícím ve vzdělávání, aby vyjádřili své názory a obavy v souvislosti s implementací politiky hodnocení, vysvětlovat klíčové výsledky hodnocení všem zainteresovaným osobám, rozvíjet odborné znalosti a schopnosti pro provádění hodnocení v rámci celého systému, snižovat nadměrnou byrokratickou zátěž škol a zajistit dostatečné zdroje pro samotnou implementaci.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ